

# ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ

II. DÖNEM DERS NOTLARI

DR. TUNCA ÖZGİŞİ

## SİYASİ İNKILAPLAR

### A-Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922):

#### Sebepleri:

- \*İstanbul hükümeti de İtilaf devletleri tarafından Lozan Görüşmelerine çağrıldı. Bu durum TBMM ile İstanbul hükümeti arasında ikilik oluşturabilirdi.
- \*Saltanatın milli egemenlik ilkesine aykırı olması.
- \*Bazı çevrelerin hala saltanat yönetimini istemesi

#### Saltanatın Kaldırılmasının Önemi:

- \*Lozan'da ikilik çıkması önlendi.
- \*Milli egemenlik ilkesi güçlendirildi.
- \*Osmanlıların siyasi varlığı sona erdi.
- \*Devlet başkanı sorunu ortaya çıktı.
- \*Siyasi yetki ile dini yetkinin birbirinden ayrılması ile laiklik yönünde ilk adım atılmış oldu.

#### Açıklamalar:

- \*Vahdettin saltanatın kaldırılmasından sonra güvenliğini tehlikede gördüğünden dolayı İngiltere'ye sığındı.
- \*Vahdettin'in, İngilizlerden sığınma talebinde bulunduğu mektupta "Müslümanların halifesi" imzasını kullanması, saltanatın kaldırılmasını kabul ettiğini gösterir.
- \*Vahdettin'in halifeliği yurt dışında istismar edebileceğini düşünen TBMM 18 Kasım 1922'de Abdülmecit Efendi'yi halife olarak belirledi.
- \*Padişahın milli mücadeledeki tutumu saltanatın kaldırılmasını halk nazarında kolaylaştırdı. Mustafa Kemal birleştirici yönünden dolayı Milli Mücadelenin ilk yıllarından saltanata açıkça karşı çıkmadı.
- \*Teşkilat-ı Esasiye kanunu padişah ve halifeyi sembolik hale getirmiştir.

### B-Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923):

TBMM'nin açılması ile cumhuriyete dayalı bir devlet kurulmuş fakat ortamın müsait olmamasından dolayı kurulan sistemin adı açıkça söylenememiştir.

İtilaf devletlerinin İstanbul'u boşaltması ile devlet merkezinin neresi olacağı sorunu ortaya çıkmış; 13 Ekim 1923'de Ankara'nın baş kent ilan edilmesi ile bu sorun ortadan kalkmıştır.

Ekim 1923'de meclis başkanı yardımcısı ve iç işleri bakanı seçilmesi gerekiyor, fakat meclis bu seçim işinde anlaşma sağlayamıyordu. Meclisin çalışamaz hale gelmesi ise hükümet bunalımını oluşturdu. Bunun üzerine Ali Fethi Okyar hükümeti istifa etti (27 Ekim). Yeni hükümetin kurulması konusunda da problemler çıktı. Bu aksaklıklar meclis hükümeti sisteminden kaynaklanıyordu. Bu sisteme göre bakanlar meclisten tek tek seçiliyordu. Mustafa Kemal mecliste oluşan bunalımın rejimden kaynaklandığını ve bu bunalımın kabine sistemi ile aşılabileceğini belirterek cumhuriyetin ilan edilmesine karar verdi. Kabine sistemine göre meclis cumhurbaşkanını seçecek, cumhurbaşkanı başbakanı tayin edecek; başbakan da meclisten uyumlu çalışabileceği kişileri bakan olarak belirleyerek kabineyi kuracaktır.

Mustafa Kemal ilk cumhur başkanı, İsmet İnönü ilk başbakan, Ali Fethi Okyar ilk meclis başkanı oldu.

#### Cumhuriyetin İlanının Önemi:

- \*Rejimin ve devletin adı belli oldu.
- \*Devlet başkanlığı sorunu çözüldü.
- \*Kabine sistemine geçildi.
- \*1921 Anayasasında ilk önemli değişiklik yapıldı.
- \*Daha uyumlu ve yürütmeyi aksatmayacak hükümetlerin oluşması için zemin hazırlandı.
- \*Meclis başkanlığı ile hükümet başkanlığı birbirinden ayrıldı.

**NOT:** Yasama ve yürütme görevlerinin TBMM'nin açıldığı zaman TBMM'ye verilmesi cumhuriyet sisteminin oluşacağının habercisiydi.

### **C-Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924):**

#### **Sebepleri:**

- \*Halife Abdulmecit'in TBMM'nin belirlediği kurallara uymaması.
- \* Halifeliğin laiklikle bağdaşmaması.
- \*Halifeliğin cumhuriyet rejimi ile çelişki içinde olması
- \*Halifelik makamının cumhuriyet karşıtları için sığınak haline gelmesi.
- \*Halifelik makamının yapılacak inkılaplar için uygun görülmeşi
- \*İslam ülkelerinde sömürgeleri olan Avrupalı devletlerin halifeliği temsil eden Türkiye'yi kendileri için potansiyel tehdit olarak görmesi.

#### **Halifeliğin Kaldırıldığı Gün:**

- \*Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi.
- \*Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti kaldırılarak yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.
- \*Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığının yetkilerini bünyesinde bulunduran Erkan-ı Harbiye Vekaleti kaldırılarak; yerine Genel Kurmay Başkanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı oluşturuldu. Böylece askeri yetki ile siyasi yetki bir-birinden ayrılmış oldu.

**NOT:** 19 Aralık 1924'de komutanlık ile milletvekilliği birbirinden ayrıldı. Olağan üstü durumdan dolayı Kurtuluş Savaşı yıllarına komutanlardan bir kısmı aynı zamanda millet vekiliydi.

\*Osmanlı hanedanı mensuplarının yurt dışına çıkarılmasına karar verildi.

**Açıklama:** 1921 Anayasası şer'i hükümlerin yürürlüğünü TBMM'ye vermekle halifeliği yetkisiz ve sembolik duruma getirmiştir.

#### **Halifeliğin Kaldırılmasının Önemi:**

- \*Laikliğe geçişin en önemli aşması oldu.
- \*Cumhuriyetin karakteri tam olarak belli oldu.
- \*Ümmetçilik en önemli dayanağını kaybetti.
- \*Ulusal egemenlik pekiştirildi.
- \*İnkılap süreci hızlandı

\*Dış ilişkilere yönelik soğukluk ortadan kalktı.

### **D- Anayasal Hareketler:**

#### **1921 Anayasası-Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1921)**

##### **Teşkilat-ı Esasiyenin Yapısı:**

1. Gerekli görüldüğünde Kanun-ı Esasinin uygulanması uygun görülmüştür.
2. Yasama, yürütme ve yargı meclise aittir.
3. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.
4. TBMM süre dolmadan seçimleri yenileyebilir.
5. Savaşa ve barışa TBMM karar verir.
6. Şer'i hükümlerin yürürlüğünü TBMM yapar.
7. Bakanlar meclis tarafından seçilir.
8. Vekiller iki yılda bir seçilir.
9. TBMM başkanı icra vekilleri heyetinin de başkanıdır.

##### **Teşkilat-ı Esasiyenin Özellikleri:**

- \*Olağan üstü durum için hazırlandığından dolayı geniş kapsamlı değildir.
- \*Milli Egemenliği yansıtan ilk siyasi belgedir.
- \*Temel hak ve hürriyetlere yer verilmemiştir.
- \*23 madde bir ek bölümden oluşur.
- \*Yeni devlete işlerlik kazandırdı.
- \*Laik bir anayasa değildir.
- \*Kuvvet ve yetkinin kaynağı millettir.
- \*Meclisin üstünde güç yoktur.
- \*En önemli değişikliğini cumhuriyetin ilanı ile gördü.
- \*Yeni devletin kurulduğunu belgeledi.
- \*TBMM'nin meşruluğunu tanıttı.
- \*Amasya Genelgesinden itibaren oluşan ruh resmi hüviyet kazandı.
- \*Meclis hükümeti sistemi benimsendi.
- \*Milli egemenlik ilkesi yasallaştı.

##### **Teşkilat-ı Esasiyenin Geç İlan Edilme Sebepleri:**

- \*Kanun-ı Esasinin varlığı.
- \*TBMM'nin kendisini tam olarak ispatlayamaması.
- \*Yeni bir anayasanın kabulü yeni bir devletin oluştuğunu gösterir; ki bu da birliği zedeleyebilirdi.

## **1924 Anayasası (20 Nisan 1924):**

### **Kapsamı:**

1. Egemenlik milletindir.
2. Devletin şekli cumhuriyettir.
3. Devletin dini İslam, Başkenti Ankara, dili Türkçedir.
4. Yasam, yürütme ve yargı meclise aittir.
5. Kişi hürriyeti başkasının hürriyetinin başladığı yerde biter.
6. Vekiller 4 yılda bir seçilir.
7. Seçme yaşı 22; seçilme yaşı 30'dur.
8. Cumhurbaşkanı 4 yılda bir seçilir. Tekrar seçilebilir.
9. Seçme ve seçilme erkekler aittir.
10. Vatandaşlar kanun önünde eşittir.
11. Kabine sistemi geçerlidir.
12. Cumhuriyet sistemi değiştirilemez.

### **Özellikleri:**

- Meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistem arasında bir geçiştir.
- Türk İnkılabının hukuki temelleri atıldı.
- Yargı kısmen meclisin dışına alındı.
- Kanun-ı Esasi kesin olarak yürürlükten kalktı.
- En uzun ömürlü anayasamızdır.
- İnkılaplar dönemi anayasası olduğundan dolayı, en fazla değişikliğe uğrayan anayasamızdır.
- 1928'de anayasadan devletin dini İslam'dır maddesi atılarak anayasa laikleşti.
- 1934'de kadınların seçme ve seçilme hakkı anayasaya alındı.
- 1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya alındı.
- 1945'de anayasanın dili sadeleştirildi.
- 1952'de anayasanın eski dili tekrar kabul edildi.

## **1961 Anayasası:**

### **Kapsamı:**

1. Kuvvetler ayrılığı prensibi benimsendi.
2. Cumhuriyet senatosu kuruldu.
3. Nispi temsil sistemi benimsendi.

4. Anayasa mahkemesi kuruldu.
5. Kişisel hak ve hürriyetler genişletildi.
6. Cumhuriyetin nitelikleri değişmez kabul edildi.
7. Sosyal hukuk devleti anlayışı benimsendi.
8. Yürütme sınırlandırıldı.
9. Cumhurbaşkanlığı sembolikleştirildi.
10. Üniversiteler, TRT, DPT ve MGK'nın durumu anayasaya alındı.
11. Anayasa Mahkemesi, Kanun Hükmünde kararname çıkarma, Yüksek Savcılar Kurulu, Yüksek Hakimler Kurulu ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi benimsendi.
12. Meclis 450 üyeden, cumhuriyet senatosu 150 üye-den oluştu.
13. Vekiller 4 yılda bir; senatörler 6 yılda bir seçilecektir.
14. Siyasi parti hakları anayasaya alındı.

### **1961 Anayasasının Özellikleri:**

\*27 Mayıs 1961 askeri darbesi sonucunda hazırlandı.

\*Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.

\*Siyasi iktidarın uygulamalarına karşı olduğu için bir tepki anayasasıdır.

## **1982 Anayasası:**

### **Özellikleri:**

1. 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonucunda hazırlanmıştır.
2. 1982'de yapılan referandum sonucunda hem anayasa hem de cumhurbaşkanı belirlendi.
3. Kişisel hak ve hürriyetler kısıtlandı.
4. Cumhuriyet senatosu kaldırıldı.
5. Millet vekili sayısı 400 olarak belirlendi. (1987'de 450'ye çıkarıldı.)
6. Milletvekili seçimlerinin 5; cumhurbaşkanlığı seçiminin 7 yılda bir yapılması kabul edildi.
7. Bir tepki anayasasıdır.
8. Yapılan darbeyi haklı gösterme eğilimindedir.
9. Yürütmeyi güçlendirmeye çalışmıştır.
10. Değişmeyecek hükümleri çoktur.
11. Cumhurbaşkanlığı sembolik olmaktan çıkarıldı.

### **TBMM'nin Yetkileri:**

- \*Kanun koymak ve değiştirmek
- \*Bakanlar kurulunu denetlemek
- \*Bütçeyi görüşmek
- \*Para basılmasına karar vermek
- \*Savaş ve barışa karar vermek
- \*Uluslararası antlaşmaları görüşmek
- \*Genel ve özel af çıkarmak
- \*Ölüm cezalarının uygulanmasını onaylamak
- \*Süre dolmadan seçimlerin yenilenmesine karar vermek

### **E-Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri:**

23 Nisan 1920'de açılan ilk TBMM'de siyasi partiler yoktur. Bütün vekiller misak-ı milliye gerçekleştirme fikri etrafında birleşmişti. İlk anayasa hazırlanırken; mecliste tesanüt, istiklal, ıslahat ve halk zümresi gibi gruplar oluştu. Mustafa Kemal bu zor durumun aşılabilmesi için meclis de I. Grup da denilen Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubunu kurdu. Mustafa Kemal yapacağı işleri bu grupla beraber yapmaya çalıştı. Bu grubun karşısında olanların tümüne birden II. Grup, ya da Muhafaza-i Mukaddesat Grubu dendi.

Lozan görüşmelerinin olduğu dönemde, devletin yönetim şekli ve barıştan sonra izlenecek iç siyaset konusunda mecliste görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Bu durum karşısında meclis 1 Nisan 1923'de seçimlerin yeniden yapılarak meclisin yenilenmesinin kararının alarak dağıldı.

Mustafa Kemal yeni meclis için yapılan seçimlere inkılapçı kişilerin aday olmasını sağladı. Seçimler 23 Nisan 1923'de yapıldı ve II. Meclis 11 Ağustos 1923'de çalışmaya başladı. Lozan Antlaşmasının onaylanması, Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve cumhuriyetin ilan edilmesi gibi bir çok iş II. Meclis tarafından yapıldı. 1923-1927 arasındaki büyük inkılapları yaptığından dolayı II. Meclise inkılapçı meclis de denilir.

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Grubu 9 Eylül 1923'de Halk Fırkasına dönüştü. Mustafa Kemal, gerçekleştirmeyi düşündüğü inkılapları

parti programına koymuş ve bu partiyi her hangi bir toplumsal sınıfın değil; bütün halkın partisi yapmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal bu şekilde inkılapları halka mal etmek istiyordu. Halk Fırkası 1924'de Cumhuriyet Halk Fırkası; 1935'de ise Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır. Bu partinin başkanlığını ve cumhurbaşkanlığını 1938'e kadar Mustafa Kemal yürüttü. 1938 ile 1950 arasında İsmet İnönü CHP'nin başkanlığını yürüttü. Parti 1980'de kapatıldı.

CHP devletçilik ilkesini benimsemiş olmasından dolayı kendisinden sonra kurulan partilerden ayrılır.

**NOT:** Halkın istek ve şikayetlerinin meclise daha iyi yansımaları için çok partili hayat denendi. Fakat gerek halk buna hazır olmadığından gerekse inkılaplar tam olarak oturmadığından dolayı çok partili hayatın uygulanması sonraya bırakıldı.

**NOT:** 18 Ekim 1920'de Türk Komünist Partisi kuruldu. Bu partinin kuruluşunda SSCB'nin yardımını devam ettirebilmek, gizli komünist çalışmalarını kontrol altına almak, Rusya'nın baskı ve gizli girişimlerinden kurtulmak düşüncesi etkili oldu.

**NOT:** Tek parti sistemi hükümetin denetlenmesini güçlendirmekteydi.

### **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası:**

Milletvekilleri arasında saltanatın kaldırılması, halifeliğin kaldırılması ve cumhuriyetin ilanı sonucunda görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Halk Fırkası içinde en fazla karşı çıkılan konular devletçilik ve inkılapçılık oldu. Görüş ayrılıklarının giderek artması sonucunda CHF'den ayrılan milletvekilleri ile ordudaki görevlerinden ayrılan milletvekilleri 17 Kasım 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular. (Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy ve Adnan Adıvar partinin ileri gelenleridir.)

TCF devletçiliğe ve inkılapların hızlı ve köktenci olmasına karşıydı. Ekonomide liberalizmi benimsiyordu.

Partinin dini inançlara saygılı olduğunu slogan haline getirmesi eski düzeni isteyenleri bu partide topladı.

Şeyh Sait İsyanı sonucunda bakanlar kurulu kararıyla kapatıldı.

**NOT:** TCF ilk muhalefet partisidir.

**NOT:** Rejimin yeniliğinden dolayı bu partinin kurulması aceleciliktir.

### **Şeyh Sait İsyanı-Doğu İsyanı-Genç İsyanı:**

#### **Sebepleri:**

- \*Yenilik hareketlerinin istenmemesi.
- \*Musul'u Türkiye'ye vermek istemeyen İngiltere'nin Irak ile Türkiye arasına tampon vazifesi görecektir. Kürt devleti kurdurmak istemesi.
- \*Doğu Anadolu'nun yıllarca ihmal edilmiş olması.
- \*TCF'nin gericilere ümit verici tutumu
- \*Toprak ağalarının yeni devleti çıkarlarına uygun bulmaması.

13 Şubat 1925'de Diyarbakır'da başlayan isyan Genç, Erzurum, Elazığ, Muş ve Bitlis'te etkili oldu. Bu bunalımlı dönemde Ali Fethi Okyar hükümeti istifa etti. Yeni hükümeti oluşturan İsmet İnönü oluşturdu ve isyana karşı **şu önlemleri aldı:**

- \*Bölgede sıkıyönetim ilan edildi.
  - \*Bölgeye ordu sevk edildi.
  - \*Hıyanet-i Vataniye Kanununu tamamlar nitelikte olan ve rejimin tartışılmasını yasaklayan Takrir-i Sükun Kanunu ilan edildi. (4 Mart 1925'den 2 Mart 1927'ye kadar yürürlükte kalan bu kanun inkılapların kabul edilmesini kolaylaştırdı.)
  - \*İstiklal Mahkemeleri yeniden kuruldu.
- İsyan 15 Nisan 1925'de tamamen bastırıldı ve suçlular cezalandırıldı.

### **Şeyh Sait İsyanının Sonuçları:**

- \*İstiklal Mahkemeleri tekrar kuruldu.

\*Takrir-i Sükun Kanunu çıkarıldı.

\*TCF kapatıldı.

\*İlk çok partili hayat denemesi başarısız sonuçlandı.

\*Musul meselesi İngiltere lehine sonuçlandı.

\*Devrimler konusunda dikkatli olunması gerektiği görüldü.

**NOT:** Bu isyan laikliğe ve devrimlere karşı oluşan ilk ciddi isyandır.

### **Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi: (16 Haziran 1926)**

#### **Sebepleri:**

- \*Bazı grupların Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmak amacına ulaşmak istemesi.
- \*Rejimi değiştirmek isteyen çevrelerin düşünceleri.

Bu girişimden Giritli Şevki denilen kayıkçı sayesinde devletin haberi oldu ve suikast akim bırakıldı.

#### **Önemi:**

- \*İttihatçılar tamamen tasfiye edildi.
- \*Muhafızlar sindirildi.
- \*TCF'nin kapatılması haklılığı daha iyi anlaşıldı.

### **Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930):**

#### **Kurulma Sebepleri:**

- \*1929'da meydana gelen dünya ekonomik bunalımının Türkiye'yi de olumsuz etkilemesinden dolayı mecliste bunalımlar meydana gelmiştir. Mustafa Kemal bu bunalımın yeni bir partinin kurulması ile aşılabileceğine inanmaktadır.
- \*Meclise demokrasinin gereği olan çok sesliliği getirmek.
- \*Ülkenin çok partili hayata hazır hale geldiğinin zannedilmesi.

Mustafa Kemal arkadaşı olan Ali Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdurmuştur.

Serbest Cumhuriyet Fırkası ekonomide devletçilik yerine liberal ekonomiyi

savunmuştur. Parti inkılaplar ve Mustafa Kemal'e saygılıydı.

Mustafa Kemal başkanı olduğu CHP ile SCF arasında tarafsız olacağına dair, Ali Fethi Okyar'a söz vermiştir.

Bir kaç ay sonra eski sistemi savunanların SCF'de toplanması Ali Fethi Okyar'ı kuşkulandırdığı için; Ali Fethi Okyar, 17 Kasım 1930'da SCF'yi kapattı.

#### **Menemen Olayı (23 Aralık 1930):**

Derviş Mehmet denilen bir isyancı "şeriat isteriz" diyerek Menemen halkını isyana çağırdı. İsyanı önlemeye çalışan asteğmen Mustafa Fehmi Kubilay gericiler tarafından öldürüldü. Bölgeye gelen askeri birlikler isyanı bastırdı.

#### **Önemi:**

- \*Çok partili hayat için ortam oluşmadığı görüldü.
- \*Rejimin yerleşmesi için daha dikkatli olunması gerektiği görüldü.
- \*SCF'nin kendi kendini kapatmasının haklılığı anlaşıldı.

**NOT:** İnkılapların yerleşmesi için 1945 yılına kadar bir daha çok partili hayat denenmedi.

#### **Demokrat Parti (1946):**

##### **Kuruluş Sebepleri:**

- \*CHP'de parti içi muhalefetin artması.
- \*II. Dünya Savaşını demokrat devletlerin kazanması.
- \*Türkiye'nin çok partili hayata hazır hale gelmesi.

Demokrat Parti CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan öncülüğünde kuruldu.

1946 yılında yapılan seçimleri açık oy gizli tasnif esasına göre olduğundan dolayı CHP kazandı.

1950 seçimleri için gizli oy açık tasnif kabul edilince DP seçimleri ezici bir çoğunlukla kazandı ve ilk defa Türkiye'de CHP dışında başka bir parti yönetime geldi.

DP iktidarı 27 Mayıs 1960 askeri darbesine kadar devam etti.

17 Eylül 1961'de devrin başbakanı Adnan Menderes idam edildi.

#### **F-Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi:**

Kadınlar 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı; 29 Ekim 1933'de muhtar seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı; 5 Aralık 1934'de ise milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi.

**NOT:** Mustafa Kemal zamanında kadın vali ve kadın kaymakam olmadı.

#### **Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesinin Önemi:**

- \*Kadın siyasal alanda erkeğe eşit hale geldi.
- \*Ulusal irade meclise tam olarak yansıdı.
- \*Milli Egemenlik ve Halkçılık pekişti.
- \*Türk kadını Avrupa ülkelerinde kadınlara verilmiş olan haklardan daha fazla hakka sahip oldular.

#### **HUKUK ALANINDA YAPILAN YENİLİKLER**

##### **Osmanlı Hukukunun Özellikleri:**

- \*Şer'i ve örfî olmak üzere ikiye ayrılır.
- \*Din, mezhep farkları ve kapitülasyonlar mezhep birliğini engellemiştir.
- \*Tanzimat döneminden itibaren batı hukuku taklit edilmeye başladı.
- \*Kadın hakları kısıtlıdır.
- \*Mahkemelerde tek yargıç vardır.
- \*Avukatlık kurumu son döneme kadar yoktur.

#### **Medeni Kanunun Kabulü (17 Şubat 1926):**

##### **Sebepleri:**

- \*Osmanlı'nın son döneminde hazırlanmış olan Mecellenin halkın medeni hukuka dair ihtiyaçlarını tam karşılayamaması.

\*Mecellenin sadece Hanefi mezhebini ölçü alması.

\*Bütün vatandaşlarını eşit kabul eden Türkiye Cumhuriyetinin yapısına Osmanlı zamanından kalan hukukun uymaması.

\*Hazırlayanlar; Mecellenin değişen şartlara göre değişebileceğini belirttiyse de; Mecellenin değişen şartlara göre değiştirilmemesi.

#### **İsviçre Medeni Kanununun Türk Medeni Kanununu Olarak Kabul Edilmesinin Sebepleri:**

\*Mevcut kanunların en yenisi olması

\*Demokratik olması.

\*Akılcı ve pratik olması.

\*Kadın ve erkek eşitliğine uygun olması.

#### **Medeni Kanunun Getirdiği Yenilikler:**

1. Hukuk birliği ve hukuk düzeni sağlandı.
2. Vatandaşlar arasında hak ve ödevler bakımından eşitlik sağlandı.
3. Mirasta kadın erkek eşitliği sağlandı.
4. Toplumsal alanda kadın erkek eşitliği sağlandı.
5. Hukukta din ve mezhep farkı kaldırıldı.
6. Patrikhanenin din işleri dışındaki yetkileri kaldırıldı.
7. Boşanma hakkı kadına da verildi.
8. Boşanma durumunda kadın ve çocukların hakları güvence altına alındı.
9. Patrikhane ve konsoloslukların mahkeme kurma hakkı ellerinden alındı.
10. Hukuk düzeni laikleştirdi.
11. Modern Türk ailesi oluştu.
12. Aile hayatına eşitlik sağlandı.
13. Kadına meslek seçme özgürlüğü verildi.
14. Lozan Antlaşmasının 48'nci maddesine göre azınlıklar kendi medeni meselelerini kendi mahkemelerinde hallededecekti. Medeni kanunun kabulü ile azınlıkların bu hakkı kaldırıldı.
15. Azınlıkların hukuk özerkliği kesin olarak bitti.
16. Millet bilincinin oluşması için önemli bir adım atıldı.
17. Kadın ve erkek için tek eşle evlilik benimsendi.
18. Evlenme devlet kontrolüne alındı.

#### **Açıklamalar:**

\*Kapitülasyonlar, yabancı uyruklu kişilerin Osmanlı hukukuna uymasını engelliyordu.

\*Medeni Kanun kadınlara siyasal haklar vermiştir.

\*Devlet yapısının laikleşmesi 1928'de tamamlandı.

\*1922-1928 arası laikleşmenin hızlı olduğu dönemdir.

\*1923-1933 çağdaşlaşmanın hızlı olduğu dönemdir.

#### **Laikliğin Aşamaları:**

1. Saltanatın kaldırılması
2. Halifeliğin kaldırılması
3. Şer'iyye ve Evkaf Vekaletinin kaldırılması.
4. Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarılması.
5. Tekke, zaviye, dergah ve türbelerin kapatılması.
6. Kılık kıyafet devrimi
7. Medeni hukukun kabulü
8. Anayasadan devletin dini İslam'dır maddesi atıldı.
9. 1937'de Laikliğin anayasaya alınması.

**NOT:**Hukukta laikliğin benimsenmesi; Avrupalıların, ülkemizde yaşayan Hristiyanların haklarını bahane ederek, iç işlerimize karışmasını önledi.

## **EĞİTİM YENİLİKLERİ**

#### **Sebepleri:**

Eğitimi çağdaşlaştırmak

1. Milli demokratik ve laik bir toplum oluşturmak
2. Eğitimi birleştirmek
3. Eğitimdeki ikilik ve karışıklığı önlemek
4. Cumhuriyet rejimini güçlendirecek eğitim sistemini oluşturmak.
5. Kültür ikiliği ve çatışmasını önlemek.

#### **Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924):**

\*Eğitim ve öğretimde birlik sağlandı.

\*Bütün okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlandı.

\*Eğitim devletçi, milliyetçi ve laik bir karakter ka-zandı.

- \*Azınlık okullarının zararlı faaliyetleri durduruldu.
- \*Yabancı okullara Türkçe dersleri kondu.
- \*Medreseler kapatıldı.
- \*İlk öğretim zorunlu ve parasız duruma getirildi.
- \*Eğitimde eşitlik sağlandı.

#### **Medreselerin Kapatılmasının Sebepleri:**

- \*Yeni rejim karşıtlarının yetişmesini önlemek
- \*Kültür ikiliğini önemek
- \*Din bilginine pek ihtiyaç olmaması
- \*Medreselerin çağa ayak uyduramaması
- \*Tutucuların kendi fikirleri doğrultusunda adam yetiştirmesini önlemek.

Din adamı ihtiyacını karşılamak için İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri açılmıştır.

2 Mart 1926'da Maarif Teşkilatı Kanunu çıkarıldı.

#### **Türk Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928):**

##### **Sebepleri:**

- \*Arap harflerinin okuma ve yazmayı zorlaştırması.
- \*Avrupa ile ilişkilerin kolaylaştırılmak istenmesi
- \*Halkı çağdaşlaştırmak
- \*Öz Türkçe'yi yeniden canlandırmak
- \*Okuma yazma oranının artırmak
- \*Arap alfabesinin Türkçe'nin yapısına uymaması.

1933 yılında Darülfünunun yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu.

#### **Türk Tarih Kurumunun Kurulması (15 Nisan 1931):**

##### **TTK' nın Kurulmasının Sebepleri:**

- \*Türk vatanının bütünlüğüne karşı girişilecek tertipleri tarihi kanıtlarla etkisiz hale getirmek.
- \*Türklerin üstün medeni kabiliyeti ve dünya medeniyetine yaptığı hizmetler gözler önüne serilecek.
- \*Türk milletine atılan iftiralar cevaplandırılacak
- \*Türk Tarihinin derinlikleri araştırılacak
- \*Ortak tarih bilinci oluşturulacak
- \*Anadolu'nun eski halkı araştırılacak

#### **Açıklama:**

- \*Türk Tarih Kurumunun kurulması ulusçulukla ilgilidir.
- \*Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemine kadar İslam Tarihi; Tanzimat Döneminde Osmanlı Tarihi; II. Meşrutiyet Döneminde ise Türk Tarihi ağırlıklı olarak okutuldu.
- \*1932'de Türk Tarih Tezi ortaya atıldı.

#### **Türk Dil Kurumunun Kurulması(12 Temmuz 1932):**

##### **TDK' nın Kurulma Sebepleri:**

- \*Türkçe'yi yabancı dillerin etkisinden kurtarmak.
- \*Türkçe'nin kökenlerini oluşturmak.
- \*Türkçe'yi zenginleştirmek.
- \*Türkçe'yi bilim dili haline getirmek.
- \*Türkçe'yi halkın anlayacağı şekle getirmek.
- \*Dil çalışmalarını planlı hale getirmek
- \*Türkçe'nin zenginliğini ortaya koymak
- \*Türk dilini öz benliğine kavuşturmak.
- \*Konuşma dili, yazı dili ve bilim dili arasındaki farkları gidermek.
- \*Dildeki Osmanlıcılığı bitirmek
- \*Halk ile aydınlar arasında dil uzlaşması sağlamak
- \*Resmi dil ile halk dili arasındaki farkları gidermek.

#### **Açıklamalar:**

- \*TDK' nın kurulması ulusçuluk ile ilgilidir.
- \*1932'de Halk Evleri açıldı.

## **TOPLUMSAL YAŞAYIŞIN DÜZENLENMESİ**

### **Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30**

#### **Kasım 1925):**

##### **Önemi:**

- \*Türk halkının bilime, akılcılığa ve laik düşünceye yönelmesi açısından önemli bir adım atıldı.

\*Birlik beraberliğin sağlanması yönünde önemli bir adım atıldı.

\*Türkiye'nin falcılar, şeyhler, dervişler ve büyü-cüler ülkesi olamayacağı ispatlandı.

#### **Açıklamalar:**

\*Aynı gün şeyh, derviş, mürit gibi unvanların kul-lanılması ve kurumlarla ilgili elbiselerin giyilmesi ve muskacılık yasaklandı.

\*Türebeler kapatılırken Yavuz ve Fatih gibi Türk büyüklerinin türebelerinin kapatılmaması; Türk İnkılabının tarihi kökleri koparmaya yönelik olmadığını gösterdi.

#### **Kılık Kıyafetin Düzenlenmesi (25 Kasım 1925):**

##### **Sebepleri:**

- \*Türk halkının görünümünü çağdaşlaştırmak
- \*Ayrılık ifade edilen giysilerin giyimini durdur-mak.
- \*Çağdaşlaşmayı ve birliği sağlamak.

##### **Açıklamalar:**

- \*Şapka devrimi Kastamonu'dan başlatılmıştır.
- \*Fes geri kalmışlığın sebebi değil; anısıydı.
- \*Kadınların giyimi konusunda kanun çıkarılmayıp; bu durum doğal haline bırakıldı.
- \*3 Aralık 1934'de çıkarılan bir kanunla din adamlarının ibadet yerlerinin dışında dini kıyafet giymeleri yasaklandı. (Diyanet İşleri Başkanı, Patrik ve Haham Başı bu kuralın dışında tutuldu.)

#### **Soyadı Kanununun Kabulü (21 Haziran 1934):**

##### **Sebepleri:**

- \*Madeni Kanunun uygulanmasından doğan aksaklıkları gidermek.
- \*Toplumda ayrılık ifade eden lakapları kaldırarak birliği güçlendirmek.
- \*Eşitlik ilkesini güçlendirmek.

##### **Açıklamalar:**

- \*Aynı gün ağa, hoca, molla, paşa ve bey gibi un-vanların kullanımı yasaklandı.
- \*Osmanlı'dan kalan madalyaların taşınması ya-saklandı.

\*Meclis Mustafa Kemal'e Atatürk soyadını verdi ve bu soyadı başkalarının kullanmasını yasakladı.

#### **Miladi Takvimin Kabulü (26 Aralık 1925):**

##### **Sebepleri:**

\*Avrupa ile Türkiye arasındaki ilişkileri kolaylaş-tırmak

##### **Açıklama:**

- \*Aynı gün Avrupa'nın saat ölçüsü de ölçü alındı.
- \*1931'de Avrupaî tarz ağırlık ve uzunluk ölçüleri de kabul edildi.
- \*1935'de haftalık tatil Cumadan Pazara alındı.
- \*1928'de uluslararası rakamlar kabul edildi.
- \*Uzunluk ve ağırlık alanındaki değişiklikler ve hafta tatilinin değiştirilmesi Avrupa ile ticari ilişkileri kolaylaştırmaya yöneliktir.

#### **Kadınlara Siyasal Hakların Verilmesi (1930-1934)**

### **EKONOMİK DÜZENLEMELER**

#### **1 Mart 1922'de TBMM ekonomi Çalışmaları-nın Başlıca Noktalarını Şöyle Belirlemiştir:**

- \*Sanayii canlandırmak ve modern araçlara sahip olmak
- \*Ormanları iyi hale getirmek
- \*Toplum menfaatini doğrudan ilgilendiren kuru-luşları ve iktisadi girişimleri gücümüz oranında devletleştirmek.
- \*Madenlerimizi işletmek ve bu alna yönelen ser-mayeyi himaye etmek
- \*Ekonomik bağımsızlığın korunabilmesi için büt-çeyi ekonomik yapı ile uygun tutmak

#### **İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923): Kongrenin Toplanma Sebepleri:**

- \*Milli ekonominin amaçlarını ve maçlara ulaşmak için izlenecek yöntemi belirlemek
- \*Ekonomik bağımsızlığın yöntemini belirlemek
- \*Milli ekonominin temellerini atmak

##### **Kongrede Alınan Bazı Kararlar:**

- \*Anonim şirketlerin kuruluşunu kolaylaştırmak
- \*Milli bankalar kurmak
- \*Demir yolları inşaatının hükümetçe bir programa bağlanması
- \*Sanayii teşvik etmek
- \*Yerli malının kullanımına önem vermek
- \*Teknik eleman yetiştirecek okullar açmak
- \*Sanayi mallarının gümrük vergileri ile korunması
- \*Ulaşım sorunlarının çözülmesi
- \*Tüketim mallarının üretimine öncelik vermek
- \*Yabancı kurumları millileştirmek

#### **Açıklamalar:**

- \*Bağımsız ekonomi için ilk adım Lozan'da kapitülasyonların kaldırılması ile atıldı.
- \*İzmir İktisat Kongresi bağımsız, liberal ve milli ekonomiyi benimsedi.
- \*1930'da Merkez Bankasının kurulması Türk parasını yabancı sermayenin elinden kurtardı.
- \*İzmir İktisat Kongresinde Misak-ı İktisadi kabul edildi.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Özel Girişimin Desteklenmesine Rağmen Beklenen Verimi Gösterememesinin Sebepleri:

- \*Özel sermayenin yetersizliği
- \*Yetişmiş iş gücünün yetersizliği
- \*Deneyim ve bilgi eksikliği
- \*1929'da dünya ekonomik bunalımının çıkması

#### **Devletçi Ekonomiye Geçişin Sebepleri:**

- \*Özel girişimin üzerine düşen görevi yerine getirememesi (Özel teşebbüsün desteklenmesi için 1924'de İş Bankası kuruldu. 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.)
- \*Devletin gelişebilmesi için vakit kaybetmeden büyük sanayi atılımlarının yapılmasının gerekmesi.

1933 yılında I. Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlanıldı.

#### **Önemi:**

- \*İlk defa planlı ekonomi dönemi başladı.
- \*Ekonomi devletçi ( **Karma Ekonomi:** Büyük atılımları devlet yapsa da özel teşebbüse de iş imkanı tanıyan sistem) bir özellik kazandı.

- \*İlk büyük atılımlar bu dönemde yapıldı.
- \*Toprak reformu tam olarak gerçekleştirilemedi. 1937'de II. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandıysa da II. Dünya Savaşının başlamasından dolayı uygulanamadı.

#### **Tarımın Geliştirilmesi İçin Alınan Önlemler:**

- \*Aşar kaldırıldı (17 Şubat 1925)
- Açıklama:**Vergi gelirlerinin %40'ını oluşturan aşarın kaldırılması ilk bütçe açığını oluşturdu. TBMM'nin bu kararı tarıma verilen önemi gösterir.
- \*Ziraat Bankası kuruldu.
- \*Kooperatifler kuruldu(1929)
- \*Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu.
- \*Tohum ıslah istasyonları ve numune çiftlikleri kuruldu.
- \*Toprak reformu için 1926'dan itibaren teşebbüsler yapıldı.

#### **Ticari Hayatın Düzenlenmesine Dair Yapılan Düzenlemeler:**

- \*Lozan Antlaşması ile Kapitülasyonlar kaldırıldı.
- \*Ticareti koruyan kanunlar çıkarıldı.
- \*İş Bankası kuruldu. (1924)
- \*1926'da çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk denizlerinde yük ve yolcu taşıma işleri Türk gemicilerine verildi.

#### **Sanayi ve Madencilik:**

- \*Milli sanayiinin korunması ve gelişmesi için kapitülasyonlar kaldırıldı.
- \*Büyük yatırımlar devlet tarafından yapıldı.
- \*Özel teşebbüs desteklendi.
- \*1925'de Sanayi ve Maden Bankası kuruldu.
- \*28 Mayıs 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı.
- \*Planlı Ekonomi uygulanarak ilk büyük fabrikalar kuruldu.
- \*1933'de Sümer Bank kuruldu.
- \*1935'de Etibank ve MTA kuruldu.
- \*Kayseri, Ereğli, Nazilli, Malatya ve Bursa merinos dokuma fabrikaları; İzmit selüloz ve kağıt; Beykoz deri ve kundura; Paşabahçe cam; Karabük demir-çelik fabrikaları açıldı.

**NOT:** Uşak Şeker Fabrikası Teşvik-i Sanayi Kanunu sonucunda kurulmuştur.

#### **Bayındırlık ve Ulaştırma:**

\*1927'de Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğü kuruldu.

\*1933'de Milli Hava Ulaştırma Teşkilatı kuruldu.

\*1923'de Türkiye Seyrisefain İdaresi kuruldu.

## **ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRK DIŞ POLİTİKASI**

#### **Giriş:**

\*İç ve dış politika ilkesi olarak "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesi benimsendi.

\*Savaş korunma amacı olarak görüldü. Başak bir devletin topraklarını almak için politika izlenmedi.

\*Milli Egemenlik ve milli menfaatler ön planda tutuldu.

\*İlk yıllarda misak-ı milli gerçekleştirilmeye çalışıldı.

\*1920-1936 yılları arasında batıya karşı SSCB'nin dostluğu devam ettirildi.

\*1936-1945 yılları arasında İtalya'nın saldırgan tutumuna karşı ve batın ile ilişkileri yumuşatmak için İngiltere ile dost geçinildi.

\*1945'de sonra SSCB tehdidine karşı ABD ile dost geçinildi.

\*1928'de Afganistan ile dostluk antlaşması imzalandı

\*1930'a kadar Lozan'dan kalan problemler halledildi.

\*1925'de SSCB ile saldırmazlık antlaşması imzalandı.

\*1928'de İtalya ile tarafsızlık ve uzlaşma antlaşması imzalandı.

\*1935-1938 arasında Avrupa'nın bloklaşma durumundan dolayı Avrupalı devletlere karşı çok yönlü bir politika izlendi; ki bu da Montrö Antlaşmasının imzalanmasında etkili oldu.

\*1919-1920 arası Türkiye'nin dost arayışı dönemidir.

\*1920 sonrasında bir yandan SSCB ile iyi geçinilirken; bir yandan da işgalciler arasındaki ayrılıklardan faydalanmanın yolu arandı.

\*1923-1930 arasında Lozan'dan kalan problemler halledildi.

\*1952'de Osmanlı kadınlarının 1974'de ise Osmanlı erkeklerinin Türkiye'ye dönmesi kabul edildi.

## **NÜFUS MÜBADELESİ**

Nüfus sorunu Lozan Görüşmelerinde halledildiği halde uygulanma safhasında Yunanistan problem çıkarmıştır. Yunanistan İstanbul'da daha fazla Rum kalmasını istiyor; Türkiye ise yasalar çerçevesinde bu işi halletmek istiyordu. Nüfus mübadelesi sorunu Yunan başkanı ile Mustafa Kemal arasında 1930 yılında görüşülerek 10 Haziran 1930'da imzalanan Ankara Antlaşması ile halledildi. Bu antlaşmasın sonra Türk-Yunan ilişkiler düzelmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk ilişkileri 1954 yılında meydana gelen Kıbrıs sorununa kadar devam etmiştir.

## **YABANCI OKULLAR**

Lozan Antlaşmasına göre yabancı okulları Türkiye'nin belirleyeceği şartlara uyacaktı. Türkiye 1924 yılında okullarda dini ayin yapılması için bulundurulmuş salonların kapatılmasına; 1925 ve 1926 yıllarında ise yabancı okullarda Türkçe, Tarih ve Coğrafya gibi derslerin Türk öğretmenler tarafından okutulmasına; derslerde Türklük aleyhine bilgiler olmamasına ve okulların Türk müfettişler tarafından denetlenmesine dair kanunlar çıkardı.

Fransa ve Papalık başta olmak üzere Türkiye'nin yabancı okullar konusundaki uygulamalarına karşı çıktı. Fakat okullar meselesini iç meselesi sayan Türkiye yabancı devletleri iç işlerine karıştırmadı.

## **IRAK SINIRI VE MUSUL MESELESİ**

Musul Meselesi Lozan'ın bıraktığı problemlerden biriydi. İngiltere zengin petrol yataklarına sahip olmasından dolayı Musul'u Türkiye'ye bırakmak istemiyor ve sömürgeci düşünce ve ahlakı

doğrultusunda bu konuyu kendi lehine çözümleyebilmek için her problemi çıkarıyordu.

Musul Meselesinin çözümü için Türkiye ile İngiltere arasında görüşmeler 19 Mayıs 1924'de başladı. Fakat İngiltere Hakkari'yi de tartışmalı bölgeden görmek isteyince görüşmeler kesildi. Bundan sonra mesele önce Milletler Cemiyetine, sonra Lahey Adalet Divanına gitti. Meselenin kendi konusu olmadığını ileri söyleyen Adalet Divanı meseleyi tekrar Milletler Cemiyetine havale etti. Meselenin bu şekilde uzatılması, İngiltere'nin zaman kazanarak Musul ve civarında olaylar çıkarıp meseleyi lehine çözümleyebilmek isteğinin bir sonucudur.

5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Antlaşması ile ;

\*Musul ve çevresi İngiliz mandaterliği altında bulunan Irak'a bırakıldı.

\*Irak hükümeti Musul petrol gelirlerinin vergisinin %10'unu 25 yıl süre ile Türkiye'ye vermeyi kabul etti. (Türkiye bu gelirden bir defaya mahsus olmak üzere 500.000 sterlin aldı.)

#### **Önemi:**

\*Bu günkü Türkiye-Irak sınırı çizildi.

\*Türk-İngiliz ilişkileri düzelmeye başladı.

\*Misak-ı Milliden taviz verildi.

### **TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİNE GİRİŞİ:**

Milletler Cemiyeti 10 Ocak 1920'de Cenevre'de kurulmuştur.

Musul Meselesinde İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmiş olduğundan dolayı; Türkiye Milletler Cemiyetine uzun bir süre güven duymadı. Türkiye'nin Avrupa'ya çok yakınlaşmak istemeyişinde SSCB'yi küstürmeme düşüncesi de vardır. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmek gibi bir amacı yoktu. Lozan'dan sonra Türkiye'nin barış yolunda gösterdiği çabalar ve Musul'u Irak'a bırakmasından dolayı Türkiye'ye karşı sıcak davranmaya başlayan İngiltere Türkiye'yi Milletler Cemiyetine üyeliğe davet edince; uluslararası barışa katkıda bulunmak

istediğini göstermek isteyen Türkiye Milletler Cemiyetine 18 Temmuz 1932'de üye oldu.

**NOT:** 1934'de SSCB de MC' ye üye oldu.

### **BALKAN ANTANTI (9 ŞUBAT 1934)**

#### **Antantın Oluşmasının Sebebi:**

1933'den sonra İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanarak Balkanlar'a yönelik politikalar üretmesi Balkan devletlerini ve Türkiye'yi endişelendirmiştir.

#### **Antantı Oluşturan Devletler:**

Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya  
Bu antant devletlerin toprak bütünlüğüne saygı gösterme ve iç işlerine karışmama esasına dayanıyordu.

#### **Önemi:**

\*Türkiye Yunan sınırını güvence altına aldı.

\*Türkiye bölgede lider konumunda olduğunu gösterdi.

\*Türkiye uluslararası barışa katkıda bulunmak istediğini gösterdi.

\*Montrö Antlaşması için Türkiye kamuoyu oluşturmuş oldu.

**Not:** Balkan Antantı II. Dünya Savaşının başlaması ile dağıldı.

### **MONTRÖ SÖZLEŞMESİ (20 TEMMUZ 1936)**

Türkiye Lozan'da Boğazlar ile ilgili hükümleri, güvenlik konusunda Milletler Cemiyetinin etkili olacağı ve Avrupa'da silahsızlanmanın gerçekleşeceği ümidi ile, kabul etmiştir.

1933 yılından itibaren Almanya ve İtalya'nın hızlı bir şekilde silahlanması ve MC'ni bu duruma bir4 çare bulamaması Türkiye'yi Boğazların güvenliği konusunda endişelendirdi. Lozan Antlaşmasının Türkiye'yi Boğazlar konusunda kısıtlayan hükümlerinin kaldırılması için Türkiye 10 Nisan 1936'da Lozan'ı imzalayan devletlere birer nota

gönderdi. Antlaşmaların hiçe sayıldığı ve devletlerin dost arayışı içinde olduğu bir dönemde Türkiye'nin istekleri olumlu karşılandı ve Boğazların Statüsü İsviçre'nin Montrö kentinde tekrar görüşüldü.

#### **Montrö Sözleşmesinin İçeriği:**

1. Boğazlar komisyonu kaldırılarak görevleri Türk devletine devredildi.
2. Boğazlara Türkiye'nin asker sokması kabul edildi.
3. Ticaret gemilerinin Boğazlardan serbest geçişi kabul edildi.
4. Savaş gemilerinin Boğazlardan geçişine sınırlama getirildi.
5. Savaş zamanında Türkiye'ye Boğazları kapatma hakkı tanındı.

#### **Önemi:**

- \*Misak-ı Milli yönünde önemli bir adım atıldı.
- \*Türkiye'nin uluslararası güç dengesinde önemi arttı.
- \*SSCB kendisini Kara Deniz'de güvende hissetti.
- \*Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki durumu güçlendi.

#### **Açıklamalar:**

- \*İtalya sözleşmeyi daha sonra imzaladı. (İtalya Habeşistan'a saldırdığı zaman MC'de olan Türkiye de İtalya'nın bu davranışını kınamak zorunda kalmıştı.)
- \*İngiltere Türkiye'nin Doğu Ak Deniz'de güçlü olmasını istiyordu.
- \*SSCB Lozan'ın oluşturduğu Boğazlar rejimini beğenmiyordu.
- \*Japonya II. Dünya Savaşından sonra görüşmeden çekildi.

### **SADABAT PAKTI (9 TEMMUZ 1937)**

#### **Sebebi:**

İtalya'nın Akdeniz Havzası ve Ortadoğu'ya yönelik saldırgan tutumu.

#### **Katılan Devletler:**

Türkiye, İran, Afganistan ve Irak

#### **Önemi:**

- \*Türkiye İran ve Irak sınırını güvence altına aldı.
- \*İtalya'ya karşı Balkanlar'da önemli bir caydırıcılık rolü üstlenmiş olan Türkiye Sadabat Paketi ile de tavrını devam ettirerek dünya barışına katkıda bulunma istediğini göstermiştir.
- \*Türkiye bölgede öncü durumda olduğunu göstermiştir.

**NOT:** II. Dünya Savaşı başlayınca pakt dağılmıştır.

### **HATAY SORUNU**

Fransa, 1936 yılında Hatay'dan çekilerek, bölgeyi Suriye'ye bırakmak isteyince; bu durumun Ankara Antlaşmasına uymadığını ileri süren Türkiye MC'ye başvurdu.

II. Dünya Savaşı'nın belirtileri olduğundan dolayı Fransa Hatay meselesinde Türkiye'yi pek uğraştırmadı. Çünkü bu dönemde devletler dost kaybetmek istemiyordu.

3 Temmuz 1938'de Hatay meselesi çözümlendi. Bu çözüm doğrultusunda; 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girdi. 2 Eylül 1938'de Hatay meclisi açıldı. Tayfur Sökmen devlet başkanı, Abdurrahman Melek başbakan oldu.

Hatay Meclisi'nin verdiği kararla Hatay 29 Haziran 1939'da Türkiye'ye katıldı.

#### **Önemi:**

- \*Misak-ı Milli yönünde son adım atıldı.
- \*Güney sınırı son halini aldı.
- \*Mustafa Kemal II. Dünya Savaşı öncesi gelişmelerini Türkiye'nin lehine kullanarak dahiyane bir siyaset izlediğini gösterdi.

**NOT:** Hatay Türkiye'ye katılan son toprak parçasıdır.

## II. DÜNYA SAVAŞI (1939-1945)

### I. Dünya Savaşından Sonra Barışı Koruma Çabaları:

- \*Milletler Cemiyeti kuruldu.
- \*Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya arasında Küçük Antant kuruldu.
- \*Fransa ile Almanya 1925'de Locarno Antlaşmasını imzaladı.
- \*Anlaşmazlıklara çözüm bulmak için Fransa ile ABD 1928'de Kellogg Paktını kurdu. ( Bu pakta Türkiye 1929'da katıldı.)
- \*Balkan Antantı, Sadabat Paktı ve Montrö Sözleşmesi yapıldı.

Savaşın başlamasında Almanya ve İtalya'nın saldırgan tutumu etkili oldu.

Almanya ile İtalya'nın 1936'da kurduğu Mihver Devletler Grubuna 1937'de Japonya da katıldı.

Mihver Devletler karşısında İngiltere ile Fransa Müttefik Devletler Grubunu oluşturdu.

1936'da Habeşistan'a saldıran İtalya daha sonra ise Arnavutluk'u ele geçirdi.

Hitler 1938'de Avusturya'yı Almanya'ya bağladı. Almanlar 1939'da Çekoslovakya'yı işgal etti. Almanya ve Rusya aynı dönemde Polonya'yı işgal edince Fransa ve İngiltere olaya müdahale etti ve II. Dünya Savaşı başladı. Almanya ilk dönemde Yugoslavya ve Bulgaristan'ı da işgal etti. Almanya Rusya'ya da savaş ilan edince Ruslar İngiltere tarafında geçti. (1941)

Japonya ABD'nin deniz üslerine ve Çin'e saldırınca; ABD ve Çin Japonya'ya karşı savaşa girdi.

1942'de rejim değişikliği yaşayan İtalya İngiltere tarafında geçti.

ABD, İngiltere ve Fransa'nın yaptığı Normandiya çıkartması sonucunda Almanya teslim oldu.

ABD'nin Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atom bombası atması sonucunda Japonya da savaştan çekildi.

Türkiye savaş esnasında İngiltere ve Rusya tarafından savaşa girmesi yolunda zorlandıysa da,

tarafsız kalmayı başardı. Almanya Bulgaristan'a girince; Almanya ile Türkiye arasında 1941'de saldırmazlık antlaşması imzalandı. Türkiye savaşın bitmesine az bir zaman kala 1945'de Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etmiş fakat savaşa fiilen girmemiştir.(Türkiye'nin bu tutumunda BM'ye girme arzusu vardır.)

**NOT:** Kuzey Afrika Savaşları Almanya ve İtalya'nın karşısında İngiltere'nin üstünlüğü ile sonuçlandı.

### II. Dünya Savaşının Sonuçları:

- \*Almanya doğu-batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Doğu Almanya sosyalizme kaydı.
- \*ABD ve SSCB süper güç haline geldi.
- \*Orta ve Doğu Avrupa SSCB'nin kontrolüne girdi.
- \*ABD ile SSCB arasında soğuk savaş dönemi başladı.
- \*Hindistan, Pakistan, Mısır, Cezayir, Tunus ve Libya bağımsız oldu.
- \*1948'de İsrail Devleti kuruldu.
- \*Sömürgecilik hız kaybetti.
- \*Çin'de komünizm yayıldı.
- \*MC BM'ye dönüştü.
- \*TC-ABD ilişkileri gelişmeye başladı.
- \*Filistin bağımsızlaştı
- \*NATO ve Varşova paktları kuruldu.
- \*Türkiye'de çok partili hayat başladı.
- \*Yalta Konferansında dengeler kuruldu.
- \*Paris Konferansında antlaşmalar görüşüldü.

### II. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA BARIŞI KORUMA ÇABALARI

- \*Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu.
- \*NATO kuruldu.
- \*Balkan Paktı kuruldu.
- \*Bağdat Paktı kuruldu.

#### Birleşmiş Milletler Teşkilatının Yapısı ve Özellikleri:

\***Genel Kurul:** Teşkilattaki devletlerin üyeleri bu kuruldadır.

\***Güvenlik Konseyi:** 15 üyesi vardır. Bu üyelerden ABD, İngiltere, Çin, Fransa ve Rusya veto hakkına sahiptir.

**\*Ekonomik ve Sosyal Konsey:**Savaşlara sebep olabilecek sosyal ve ekonomik faktörleri ortadan kaldırmaya çalışır.

**\*Vesayet Konseyi:** Kendi kendini idare edemeyecek devletleri idare etmek için kurulan bu birim günümüzde önemini kaybetmiştir.

**\*Milletlerarası Adalet Divanı:** BM'nin yargı organıdır.

**\*Sekreterlik:**Personelden oluşur.

**NOT:** Türkiye de BM'nin kurucularındandır.

## NATO VE ÖZELLİKLERİ

\*Brüksel merkez olmak üzere 1948'de kuruldu.

\*Uluslararası barışın korunması ve komünizme karşı korunum amaçlandı.

\*ABD, Kanada, İngiltere, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Belçika, Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç, Portekiz, Yunanistan, Almanya, İspanya ve Türkiye teşkilatın üyesidir.

**Açıklama:**Kore Savaşına asker göndermesi Türkiye'nin NATO'ya girmesinde etkili oldu. (1952)

## VARŞOVA PAKTI

Rusya'nın öncülüğünde Avrupa'nın sosyalist ülkelerinin bir araya gelmesi ile kuruldu. Komünizmin önemini kaybetmesi ile teşkilat dağıldı.

## BALKAN PAKTI (1954)

### Kuruluş Sebebi:

SSCB'nin Balkanlar'a yönelik saldırgan tutumu

### Kurucu Üyeleri:

Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan

**Açıklama:**Yugoslavya'nın SSCB'ye yaklaşması ve Kıbrıs Meselesinden dolayı pakt kurulduğu yıl dağıldı.

## BAĞDAT PAKTI (1955)

### Kuruluş Sebebi:

SSCB'nin Orta Doğu'ya yönelik saldırgan tutumu

### Kurucu Üyeleri:

Türkiye, Pakistan, İran ve Irak

1958'de Irak pakttan ayrılınca; pakt İngiltere dıştan desteklemeye başladı; ki paktın bu haline CENTO denilir.

## ATATÜRK İLKELERİ

### ATÜRKÇÜLÜK VE TÜRK İNKILABININ ÖZELLİKLERİ

\*Uyum içinde işleyen düşünce ve ilkelerden oluşan bir bütündür.

\*Milletin ihtiyaçlarından doğmuştur.

\*Milli bir düşünce sistemidir.

\*İlerleme ve yenileşmeye açıktır.

\*Temelinde insanlığın binlerce yıldır işlediği evrensel değerler vardır.

\*Dışarıdan alınmış bir ideoloji değildir.

\*Doğmasının en önemli sebebi kişisel devlet yönetiminin hiç bir kesimin istek ve ihtiyaçlarını karşılayamamasıdır.

\*Türk İnkılabında Fransız ve Rus İhtilalinden farklı olarak; fikri ve ideolojik hazırlık safhası yoktur.

\*Bağımsızlık ve egemenlik birlikte yürütülmüştür.

### Türk İnkılabının Evrenselliğinin Kanıtları:

\*Tüm dünyada etkili olmuştur

\*Sömürülen milletlere örnek olmuştur.

\*Günümüz meseleleri için ve başka milletler için çözümler içermesi

### Türk İnkılabını Osmanlı Islahatlarından Ayıran Farklar:

\*Kapsamlı, değişimci ve köklüdür.

\*Sadece devleti ve kurumları değil halkı da yüceltmeyi amaçlamıştır.

- \*İslahatlar tereddütlü; inkılaplar karardır.
- \*İnkıaplarda dış baskı yoktur.
- \*Sıra izlendi: Önce çağdaşlaşmayı engelleyen kurumlar kaldırıldı; sonra yenilik yapıldı.

**Açıklama:** Faşizmde seçimle iş başına gelenler yönetimden ayrılmak istemez; Bolşevizmde ise millet egemenliği ret edilip sınıf egemenliği ön palanda tutulur.

## İLKELER

### 1-CUMHURİYETÇİLİK:

- \*Devletin rejim şeklidir.
- \*Halk egemenliğini esas alır
- \*Demokratiktir.
- \*Seçme ve seçilme hakkı tüm vatandaşlara verilir.
- \*Hükümet ile millet arasında kopukluk yoktur.
- \*Anayasanın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez maddesidir.
- \*Mustafa Kemal'in parti tartışmalarının dışında tuttuğu bir ilkedir.
- \*Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması Cumhuriyetçilik yolunda yapılmış devrimlerdir.

### 2-MİLLİYETÇİLİK:

- \*Kurtuluş Savaşının yapılmasında ve Türk Devletinin kurulmasında temel ilke oldu.
- \*Bu ilke fedakarlık ve dayanışmayı gerektirir.
- \*İrkçılık ve ümmetçiliği ret eder.
- \*Türkiye Cumhuriyeti'nin benimseyen ve "Türküm" diyen herkes Türk'tür.
- \*Milli birlik ve beraberlik esastır.
- \*Benimsediği eşitlik ilkesi ile Faşizm ve Nazizmden ayrılır.

\*TBMM'nin açılması, Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet yönetiminin kurulması, Halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanununun çıkarılması, Türk Harflerinin kabulü, TTK ve TDK'nın kurulması bu ilke ile ilgilidir.

### 3-HALKÇILIK:

- \*Cumhuriyetçilik ve Milliyetçiliğin doğal sonucudur.
- \*Halkın eşitliği esastır.
- \*Halkın menfaatleri ön plandadır.
- \*Sınıf mücadelesi değil; sosyal dayanışma esastır.
- \*Sınıfçılık olmadığı için Komünizmden ayrılır.

### Halkçı Devrimler:

- \*TBMM'nin açılması
- \*Saltanatın kaldırılması
- \*Cumhuriyetin ilanı
- \*Halifeliğin kaldırılması
- \*Türk Medeni Kanununun kabulü
- \*Aşarın kaldırılması
- \*Kılık-kıyafet devrimi
- \*Soyadı Kanunu
- \*Kadınlara siyasal hakların verilmesi
- \*Türk Harflerinin kabulü

### 4-DEVLETÇİLİK:

- \*Devletçilik; devletin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha hızlı bir gelişme sağlamak amacıyla yaptığı uygulamalardır.
- \*Bu ilke halkçılığın tamamlayıcısıdır.
- \*Ekonomide planlı kalkınma hedeflenmiştir.
- \*Karma ekonomiyi esas alan Türk Devletçilik ilkesinde özel mülkiyetin olması Devletçiliği Komünizmden ayırır.
- \*Müdahalecidir; katı değildir.
- \*Zamanın şartlarına göre değişmiştir.

## 5-İNKILAPÇILIK:

\*Çağın değişen şartlarına göre değişimi ve modernleşmeyi esas alır.

\*TBMM'nin açılması ile başlayan Türk İnkılabının devam ettiğini gösterir.

\*Durağan değildir.

## 6-LAİKLİK:

\*Din-devlet işlerinin ayrılmasını ve vicdan hürriyetini esas alır.

\*Mustafa Kemal'in parti tartışmalarının dışında tuttuğu ve taviz vermediği bir ilkedir.

\*Devlet vatandaşların inanma ve inanmama hakkını anayasa ile güvence altına almıştır.

\*Osmanlı din devleti olmasının gereği olarak dini müesseseleşmesine yansıttığı için Laik Türk Devleti inkılaplar döneminde bütün müesseselere müdahale etme gereği duymuştur.

\*Din egemenliği değil; millet egemenliği esastır.

\*Hukuk birliği ve hukukun dinden bağımsız olması esastır.

\*Dış devletlerin azınlıkların haklarını bahane ederek Türk Devletinin iç işlerine karışmasını önlemiştir.

## Açıklamalar:

\*1928'de anayasadan "devletin dini İslam'dır" maddesi atıldı

\*1928'de milletvekillerinin yemin şekli bu günkü haline getirildi.

\*1937'de 6 ilke anayasaya alındı.

\*Türk Milleti için dini dış politikada kullanma dönemi I. Dünya Savaşı ile bitti.

\*Kurtuluş Savaşı ümmet ideolojisi yerine millet ideolojisini getirdi.

## BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

**Ulusal Egemenlik:** Cumhuriyetçiliği bütünler

1. **Milli Birlik ve Beraberlik:** Milliyetçiliği ve Halkçılığı bütünler

2. **Milli Bağımsızlık:** Dış politika ilkesidir.

3. **Yurtta Sulh Cihanda Sulh:** İç ve dış politika ilkesidir. Sınıf mücadelesine ve dış politikada saldırganlığa karşıdır. Milliyetçilik ve Halkçılığın bir sonucudur.

4. **Akılcılık ve Bilimsellik:** Laiklik ve İnkılapçılığı bütünler

5. **İnsan ve İnsanlık Sevgisi:** İnsanları eşit görmeyi ve sevmeyi hedefler. Milliyetçilik ve Halkçılığı bütünler.

6. **Çağdaşlaşmak ve Batılılaşmak:** İnkılapçılığı bütünler.